

Дәріс 4. Мемлекеттік басқару жүйесіндегі инновациялық кәсіпкерлік

Дәрістің мақсаты: мемлекеттік басқару жүйесіндегі инновациялық кәсіпкерліктің ерекшеліктерін зерделеу

Сұрақтар:

1. Мемлекеттік басқарудағы инновациялық кәсіпкерліктің мәні
2. Инновациялық кәсіпкерліктің нысандары
3. Инновациялық қызметтің инфрақұрылымы
4. Қазақстан жағдайында инновациялық кәсіпкерлікті дамыту мүмкіндіктері
5. Қазақстанның инновациялық даму сценарийі

Негізгі терминдер: сценарий, инфрақұрылым, кәсіпкерлік, нысандар, инновациялар

Инновациялық кәсіпкерлік деп кең мағынада техникалық-технологиялық жаңалықтарды жасау және коммерциялық мақсаттарда пайдалану процесі түсініледі. Негізінде инновациялық кәсіпкерлік қызмет өнім, жұмыс және қызмет көрсету саласындағы сапалы өзгеше рынокты қалыптастыруға мүмкіндік беретін жаңалықтарға, тіпті ерекше қоғамдық қажеттіліктерді де қанағаттандыруға жәрдемдесуге негізделеді. Бұл жағдайда инновациялар кәсіпкерліктің ерекше құралы болып табылады. Бұл ретте атап айтқанда, инновация емес кәсіпкерлік құрал болып табылады, жаңашылдықтарды ұйымдастырылған іздестіру, оларға кәсіпкерлік құрылымдардың ұдайы бағытталуын атап өткен жөн.

Қазіргі заманғы экономикалық мазмұндағы әдебиетте инновациялық саладағы кәсіпкерліктің негізгі үш түрі туралы айтылады:

1) оны құру мақсатында кәсіпорын шығаратын өнімді өткізу нарықтарын тұрақты және сапалы жаңа жаңарту, кәсіпорынның өмір сүруінің жеткілікті жағдайларын қамтамасыз ету, пайда болатын пайданың көлемін ұлғайту, нарықтық сегментті кеңейту, бұрыннан бар клиентпен тиімді ынтымақтастық, кәсіпорынның тәуелсіздігі мен беделін нығайту, жаңа жұмыс орындарын қалыптастыру талап етілетін инновациялық өнім;

2) тиімді пайдалану мақсатында еңбек өнімділігін ұлғайтуға және энергетикалық, шикізаттық және өзге де ресурстардың үнемділігіне бағдарланған кәсіпорынның өндірістік әлеуетін үнемі жаңарту талап етілетін инновациялық технологиялар. Технологиялардың инновацияларын қолдану кәсіпорынның пайда көлемін ұлғайтуға, кәсіпорын қызметкерлерінің еңбек қауіпсіздігі техникасын жетілдіруге, экологияны қорғау жөніндегі іс-шараларды жүргізуге, фирмашілік ақпараттық жүйелерді тиімді пайдалануға мүмкіндік береді;

3) фирма социумын жоспарлы түрде жақсартуды көздейтін әлеуметтік инновациялар. Әлеуметтік инновацияларды пайдалану нарықта жұмыс күшін тиімді іздестіруге, фирма ұжымын алға қойылған міндеттерді шешуге бағыттауға, қызметкерлер мен кәсіпорын басшылығы арасындағы сенімді қарым-қатынасты нығайтуға мүмкіндік береді.

Жалпы жағдайда кәсіпкерлік қызмет төрт сатыдан өтетіні белгілі:

- жаңа идеяларды белсенді іздестіру және олардың іске асырылу дәрежесін талдау;
- бизнес-жоспарды қалыптастыру;
- талап етілетін ресурстарды белсенді іздестіру;
- жаңа фирманы басқару тетігін қалыптастыру.

Инновациялық кәсіпкерлік неғұрлым егжей-тегжейлі кезеңдеуді көздейді:

- инновациялық идеялар кешенін әзірлеу;
- неғұрлым перспективалы идеяны таңдау;
- салынған мағынаны егжей-тегжейлі пысықтау және оны сараптамалық бағалау;
- бизнес-жоспарды егжей-тегжейлі пысықтау;
- бизнес-жоспарды сараптау;
- өнімді өндіру бойынша эксперимент және оны нарықтық жағдайларда сынау;

- нарық жағдайында өнімді өндіру және өткізу схемасына түзетулер енгізу;
- инновациялық өнімді жаппай өндіру және оны нарыққа жылжыту.

Инновациялық процесті ұйымдастыру және жүргізу тәсіліне қарай кәсіпорында инновациялық кәсіпкерліктің мынадай модельдерін белгілеу орынды:

- 1) ішкі ұйымдастыру жүйесіне негізделген инновациялар саласындағы кәсіпкерлік (яғни инновациялық идея, содан кейін өнім немесе технология, оның мамандандырылған құрылымдық бөлімшелері фирма ішінде олардың инновациялық жоба бойынша өзара ынтымақтастығын жоспарлау және мониторингілеу көмегімен қалыптастырады және іске асырады);
- 2) сыртқы ұйымдастыру жүйесіне негізделген инновациялар саласындағы кәсіпкерлік (яғни инновациялық өнімді немесе технологияны қалыптастыруға және өткізуге тапсырыс бөгде кәсіпорындар арасында ажыратылған кезде келісімшарттар жасасу жолымен);
- 3) сыртқы венчурлік ұйымдастыру жүйесіне негізделген инновациялар саласындағы кәсіпкерлік (яғни кәсіпорын инновациялық жобаны енгізу үшін қосымша қаражатты тартуды талап ететін еншілес венчурлік фирмаларды құратын венчурларды пайдалана отырып).

Кәсіпорынның инновацияларды әзірлеуге өз тапсырысын орналастыруын, оларды өз күшімен одан әрі игеруді болжайтын инновациялар саласындағы кәсіпкерліктің екінші моделі неғұрлым пайдаланылатын болып табылады. Осылайша, бұл жағдайда "кілтпен" кешенді тапсырыстар әзірлеу және оларды одан әрі іске асыру көзделмеген. Инновациялық кәсіпкерліктің бірінші моделін сирек пайдалану фирмаішілік ғылыми-зерттеу және тәжірибелік-конструкторлық жұмыстардың жеткіліксіз әлеуетін куәландырады.

Инновациялар саласындағы жоғарыда аталған кәсіпкерліктің барлық үш түрі өнімнің (жұмыстың, қызметтің) жаңа түрлерін жасауға және игеруге, құндылықтар мен игіліктерді дайындауға, әзірлеуге негізделетінін атап өткен жөн. Яғни, инновациялық кәсіпкерліктің негізгі қағидаты ғылыми-техникалық өнімдерді, жұмыстар мен қызметтерді, ақпараттық себептерді, зияткерлік құндылықтарды жасау және өндіру болып табылады.

Осылайша, инновациялық кәсіпкерлікті сапалы жаңа нәрсені әзірлеудің ерекше жаңашылдық процесі, сондай-ақ жаңалықтарды ұдайы іздестіруге, инновациялық құрамдас бөлікке бағдарлануға негізделген шаруашылық жүргізуші процесс ретінде түсіндіруге болады. Ол кәсіпкерлердің жаңа бизнес-жобаны іске асыру кезінде тәуекелге баруға немесе іске асырылып жатқан жобаны жақсартуға, сондай-ақ моральдық, қаржылық және әлеуметтік жауапкершілікті өзіне алуға дайындығына негізделген. Тұтастай алғанда, инновациялық кәсіпкерлікті қоғамдық техникалық-экономикалық процесс ретінде түсіндіруге болады, оны іске асыру нәтижесі жаңалықтарды практикалық сынақтан өткізу арқылы ең үздік және сапалы жаңа өнімдерді, жұмыстарды, қызметтерді және технологияларды жасау болып табылады.

Кәсіпкерлік, оның ішінде инновациялық кәсіпкерлік де кәсіпкерлік қызметтің қорытындыларына әсерін дәлдікпен айқындау мүмкін емес әртүрлі факторлық негізделген тәуекелдермен ұштасатындықтан, инновациялық кәсіпкерлік тәуекелдерді барынша азайту мәселелері ерекше өткір болып келеді.

Инновациялар саласындағы кәсіпкерлік көбінесе инновациялық өнімге сұраныс пен ұсыныстың тұрақсыздығына, қаражатты қандай да бір инновациялық ортаға инвестициялаудың артықшылығы өлшемдерінің әртүрлілігіне, инновациялық өнім туралы білімнің шектелуіне байланысты белгісіз конъюнктураға байланысты.

Кәсіпкердің инновациялық саладағы экономикалық мінез-құлқы қоршаған шындық жағдайында іске асыруға дербес таңдалған инновациялық кәсіпкерліктің жеке бағдарламасына негізделеді. Инновациялар саласындағы кәсіпкерлік кәсіпкерлік қызметтің өзге бағыттарына қарағанда тәуекелділіктің жоғары деңгейімен байланысты, өйткені инновациялық салада қолайлы нәтиженің толық кепілдіктері көп жағдайда жоқ.

Талқылауға арналған мәселелер:

1. Инновациялық кәсіпкерліктің мәні
2. Инновациялық кәсіпкерліктің нысандары
3. Инновациялық қызметтің инфрақұрылымы
4. Қазақстан жағдайында инновациялық кәсіпкерлікті дамыту мүмкіндіктері
5. Қазақстанның инновациялық даму сценарийі

Әдебиеттер тізімі

1. Инновационный Казахстан. монография / Г. М. Мутанов, Р. К. Сагиева, А. С. Жупарова и др. ; КазНУ им. аль-Фараби. - Алматы : Қазақ ун-ті, 2015. – 149с.
2. Бурлаков Л. Н. Государственное и местное управление : учеб. пособие / Л. Н. Бурлаков, М. К. Жамкеева, М. У. Уажанов. - Алматы : ТехноЭрудит, 2019. – 336с.
3. Мухтарова К.С. Инновационные механизмы модернизации системы государственного местного управления и самоуправления в Республике Казахстан. монография / [ред. Г. С. Бекбердиева] ; КазНУ им. аль-Фараби. - Алматы : Қазақ ун-ті, 2017. – 74с.
4. Майдырова А. Б. Развитие "Электронного правительства" как фактор вовлечения экономики Республики Казахстан в глобальное информационное общество : монография / А. Б. Майдырова ; М-во образования и науки РК. - Алматы : ТехноЭрудит, 2019. – 178с.
5. Инновации в государственном и муниципальном управлении : учебное пособие / И.В. Новикова, С.В. Недвижай, И.П. Савченко и др. ; Северо-Кавказский федеральный университет. – Ставрополь : Северо-Кавказский Федеральный университет (СКФУ), 2016. – 284 с.

Интернет-ресурсы:

1. <https://www.nitec.kz/index.php/post/portal-elektronnogo-pravitelstva>
2. <https://www.gov.kz/memleket/entities/mdai?lang=ru>
3. <https://digitalkz.kz/wp-content/uploads/2020/03/%D0%A6%D0%9A-%D1%80%D1%83%D1%81.pdf>